

BƯỚC ĐẦU TÌM HIỂU NGUỒN GỐC, Ý NGHĨA CỦA CÂU HÁT ĐỆM TIÊU BIỂU TRONG CÁC BÀI HÁT XOAN

Trần Thị Diễm Hạnh

Trường Trung học Phổ thông Chuyên Hùng Vương, Việt Trì, Phú Thọ

Tóm tắt. Bài viết đi vào phân tích nguồn gốc, ý nghĩa cơ bản của 3 câu hát đệm tiêu biểu trong các bài hát Xoan Phú Thọ. Đó là các câu hát đệm *tâm vông*, *lãi lên* và *tênh tang*. Đây là các câu hát đệm xuất hiện nhiều nhất, tiêu biểu nhất trong các bài hát Xoan Phú Thọ. Câu hát *tâm vông* là câu hát đệm thuộc về các bài hát Xoan ở chặng 1 – hát thờ. Câu hát đệm *lãi lên* là câu hát thuộc về chặng 2 – hát *Quả cách*. Câu hát đệm *tênh tang* là câu hát xuất hiện nhiều nhất ở chặng 3 – hát giao duyên. Dù chỉ là những câu hát đệm nhưng chúng lại đóng vai trò quan trọng trong việc hoàn thiện đường nét, giai điệu; mở rộng cấu trúc nhạc và kiên tạo, khắc họa bố cục cho bài hát Xoan.

Từ khóa: Hát Xoan, câu hát đệm, *tâm vông*, *lãi lên*, *tênh tang*, *quả cách*.

1. Mở đầu

Hát Xoan là loại hình dân ca lễ nghi phong tục hát thờ thần, thành hoàng với hình thức nghệ thuật đa yếu tố: nhạc, hát, múa; thường được biểu diễn vào dịp đầu xuân, phổ biến ở vùng đất tổ Hùng Vương - Phú Thọ. Ngày 24/11/2011, tại Hội nghị lần thứ VI của Ủy ban liên chính phủ về Bảo tồn Di sản văn hóa phi vật thể của UNESCO tổ chức tại Bali - Indonesia, hồ sơ hát Xoan - Phú Thọ của Việt Nam đã được công nhận là Di sản văn hóa phi vật thể cần bảo vệ khẩn cấp. Tháng 2/2018, hát Xoan chính thức được công nhận là di sản phi vật thể đại diện của nhân loại.

Giá trị của một bài hát dân ca nói chung, bài hát Xoan nói riêng được tạo bởi các yếu tố như ca từ, giai điệu, nhan đề,... Các câu hát đưa đẩy, câu hát đệm trong các bài hát dân ca tuy không phải là yếu tố chính trong ca từ nhưng lại là yếu tố không thể thiếu. Thực tế cho thấy, dân ca mỗi vùng miền sẽ có những câu hát đệm, câu hát đưa đẩy đặc trưng. Quan họ Bắc Ninh có câu đệm *tính a tình tính tình tính tình*, các điệu hò của vùng duyên hải Bắc Trung Bộ có câu đệm *hò ơ ...*

Về vấn đề câu hát đệm và câu hát đưa đẩy trong Xoan đã có một số tác giả đề cập đến như Tú Ngọc [5, tr.145 – tr.151], Trần Quang Hải [10, tr.65 – tr.70], Thụy Loan [6, tr.134 – 136], Huyền Nga [4, tr.216 – tr.218], Dương Huy Thiện [7, tr.112], Nguyễn Khắc Xương [9, tr.119]. Tuy nhiên tất cả các ý kiến này mới chỉ nhắc đến các thành

Ngày nhận bài: 19/6/2019. Ngày sửa bài: 29/7/2019. Ngày nhận đăng: 1/8/2019.

Tác giả liên hệ: Trần Thị Diễm Hạnh. Địa chỉ e-mail: hanh.tran@ngs.edu.vn.

phần hỗ trợ cho ca từ chính của hát Xoan: từ phụ, tiếng đưa hơi và tiếng đệm lót. Các bài viết chưa đề cập đến thành phần hỗ trợ ca từ với vai trò là một câu hát đệm trong các bài hát Xoan. Bài viết này mong muốn làm đầy khoảng trống mà các tác giả trên còn chưa đề cập. Bài viết sẽ đi vào giới thiệu một vài nét về các câu hát đệm (nguồn gốc, vị trí, cấu tạo và vai trò) phổ biến trong hát Xoan để thấy được sự đa dạng mà khác biệt của chúng. Đây cũng chính là một trong những yếu tố cơ bản dẫn đến sự khác biệt giữa bài hát Xoan với bài dân ca ở một vùng đất khác.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Khái quát về câu hát đệm trong các bài hát Xoan

2.1.1. Quan niệm về câu hát đệm

Theo tác giả Dương Viết Á, câu hát đệm là “những câu hát phụ có tác dụng đưa đẩy, bổ sung cho *giai điệu (ryth)*, làm nên *giọng (tone)* chính, thành phần chính của lời ca trong một bài hát” [1, tr.59].

Từ quan điểm trên, chúng tôi cho rằng: câu hát đệm là những câu hát có tác dụng đưa đẩy, chuyển đoạn hoặc kết bài bổ sung cho thành phần ca từ chính của một bài hát. Câu hát đệm thường xuất hiện trong các loại hình âm nhạc dân ca nhiều hơn loại hình âm nhạc hiện đại. Đặc trưng của nó là sử dụng phép điệp cấu trúc câu và phép lặp. Câu hát đệm có thể được lặp lại từ 2 – 20 lần tùy theo dung lượng và độ dài của một bài hát.

2.1.2. Phân loại câu hát đệm trong các bài hát Xoan

- Câu hát đệm tiêu biểu trong từng bài hát Xoan: Mỗi bài hát Xoan có một vài cụm từ phụ, câu hát đệm tiêu biểu. Ví dụ: bài *Hát đúm* có câu *Vậy có thơ đúm rằng*, bài *Bơm gái* có câu *Bái xa ta xá bái xa*, bài *Hát ru* có câu *Ru hời tình ru hời ru tình ru*, ...

- Câu hát đệm trong từng chặng của một cuộc hát Xoan

Trong phạm vi khuôn khổ của bài viết, chúng tôi chỉ xin đi sâu vào tìm hiểu loại thứ hai.

2.1.3. Thống kê sơ bộ loại câu hát đệm trong các bài hát Xoan về mặt số lượng

43 bài hát Xoan được ghi âm và kí xướng được chia làm 3 chặng hát (chặng 1 – hát thờ; chặng 2 – hát *quả cách*; chặng 3 – hát hội), có 3 câu hát đệm xuất hiện với tần số cao nhất là:

- Là tập tâm vòng*
- Tênh là tang tênh, tênh là tênh tang*
- Len là len hời a len la*,

Dưới đây là bảng thống kê các câu hát đệm tiêu biểu trong từng chặng hát của một cuộc hát Xoan.

Chặng hát	Bài hát	Câu hát đệm	Tần số - Tỷ lệ %
Chặng 1 – hát thờ	<i>Hát nhập tịch chào vua, Hát chúc thành hoàng, Giáo trống, Giáo pháo, Thơ nhang, Mời rượu, Đóng đám.</i>	<i>Là tập tâm vòng</i>	24 – 22,6
Chặng 2 – Hát <i>quả cách</i>	<i>Kiều Giang cách, Trường mai cách, Nhàn ngâm cách, Xoan thời cách, Hạ thời cách, Thu thời cách, Đông thời</i>		

	<i>cách, Tứ mùa cách, Ngư tiêu canh mục cách, Đói dẫy cách, Hồi liên cách, Thuyền chèo cách, Tứ dân cách, Chơi giàu xướng cách</i>	<i>Len là len hời a len la</i>	46 – 43,5
Chặng 3 – Hát hội	<i>Trống quân đón chào, Bọm gái, Thét trâu, Bỏ bộ (gồm: Đường đi trên suối, Trèo lên cây bưởi, Trồng bông luống đậu, Giương cung bắn cò, Cầu bạch cầu bông, Xe ván bắc cầu, Xe chỉ vá may, Dệt gấm thêu hoa), Hát đúm, Xin huê – đổ chữ, Đổ huê, Gài huê, Giã cá (Đánh cá, Mò cá), Hát ru, Hát lý, Phú Kiều, Phú Xích Bích, Phú năm canh, Bút huê thảo</i>	<i>Tênh là tang tênh, tênh là tênh tang</i>	36 – 33,9
Tổng số	43		106 – 100%

Các câu đệm trên đều có những biến thể. Đệm a gọi tắt là *tầm vông*, đệm b gọi tắt là *tênh tang* và đệm c gọi tắt là *lãi lên*. Bài viết sẽ đi vào giới thiệu, mô tả và tìm hiểu nguồn gốc, vị trí, vai trò của từng loại câu hát đệm kể trên.

2.2. Các câu hát đệm tiêu biểu trong từng chặng của một cuộc hát Xoan

2.2.1. Câu hát đệm Là tập tầm vông

Câu hát đệm *tầm vông* xuất hiện 24/106 lần (22,6%) trong 8 bài hát Xoan (~ 3 lần/bài). Đứng ở vị trí thứ 3 trong so với hai câu hát đệm kia, xét về nguồn gốc, câu hát đệm *tầm vông* là câu đệm phổ biến ở nhiều loại hình dân ca trên cả nước. Đồng dao có câu: “*Tập tầm vông con công nó múa*”. Hát Dặm Nam Hà có câu này hát biến thể:

*Nghe tôi phong pháo
Cái giông tầm tập
Cái tập tầm giông.*

Tầm vông là câu đệm mô phỏng âm thanh của tiếng trống cơm. Gọi là trống cơm vì khi đánh người ta xoa cơm nguội vào mặt trống. Âm thanh khi đánh lên của tiếng trống cơm chính xác là *tầm bông*. Phạm Đình Hồ đã viết: “*Đội bả lệnh có đủ cả trống mõ, lại có cả trống phong yêu cổ, giống như trống cơm nhưng mặt hơi to, giữa thắt lưng ong, tiếng kêu nhẹ là tầm, nặng là bông, tục gọi là trống tầm bông*” [3; tr.49].

Quan họ Bắc Ninh cũng có đệm *tầm vông* với các âm biến thể *bông - vông* của nó:

*Trống cơm khéo vỗ nên bông
Một đàn con nút lợi sông đi tìm
Trống cơm khéo vỗ lên vông
Đàn cầm ai khéo gảy cung sang sừ.*
(Trống cơm - Quan họ Bắc Ninh)
*Vừa bằng cái trống tầm vông
Đánh ngã đàn ông, đánh ngã đàn bà
Đánh ngã ông già, đánh ngã kẻ chợ*

Đánh ngã vợ vua.

(Câu đố)

Căn cứ vào các ví dụ nêu trên và xét về thời gian ra đời, câu hát này được Trần Quang Hải cho rằng “có thể được coi là câu hát đệm cổ xưa nhất trong các loại hình dân ca ở nước ta” [10, tr 69].

Xét về vị trí, câu hát *tâm vông* xuất hiện trong các bài hát Xoan là: *Hát nhập tịch chào vua, Hát chúc thành hoàng, Giáo trống, Giáo pháo, Thơ nhang, Mời rượu và Đóng đám*. Đây đều là các bài hát Xoan thuộc chặng 1 – chặng hát nghênh thần (chặng hát thờ). Ngoài ra câu hát này còn xuất hiện trong bài ca *Giã cá (Đánh cá, Mổ cá)*. Câu hát *tâm vông* trong bài ca này cho thấy câu hát đệm thường dùng ở các bài hát thờ có tính chất trang nghiêm, khẩn nguyện. Ở các bài hát Xoan này, câu đệm *tâm vông* thường nằm ở vị trí đoạn giữa (thân) bài. Ví dụ:

*Trống tôi vỗ bên vông
thờ vua thờ chúa
Trống tôi vỗ bên tâm
thờ đức đại vương
Cơm nguội mớm cho
tôi vỗ nó kêu
Là tâm vông tập.*

(Giáo trống)

Câu hát đệm *tâm vông* đặt giữa câu này với câu kia có tác dụng thay đổi sắc thái giai điệu, tiết tấu của ca từ hoặc cả bài hát. Tiếng đệm lót với dung lượng lớn (phát triển kéo dài) dù đặt ở đầu hay ở cuối điệu hát lại nghiêng về tác dụng làm cân bằng cấu trúc đoạn nhạc. Đó là trường hợp các điệu hát *Giã cá (Đánh cá, Mổ cá)* và *Đóng đám*. Ví dụ:

*Đánh cá bóng giăng
(Kìa hỡi í a chúng ta)
Cá thời (mà) chẳng được thung thăng bắt đào
là vông í a vông tâm, vông vông tập í a tâm vông*

(Giã cá)

*Hội minh loan, thánh minh
Nhà vàng tiệc ngọc
(Lòng đã nên lòng)
Náo nức (mời hời là) huê mơ.
Là vông vông tâm*

(Đóng đám)

Xét về cấu tạo, câu hát này có hai biến thể: dạng ngắn: *là tâm vông tập, là vông vông tâm* trong các bài hát thuộc chặng hát thờ; và dạng dài: *là vông í a vông tâm, vông vông tập í a tâm vông* trong bài hát *Giã cá*. Có thể nói, câu hát đệm ngắn phù hợp với tính chất trang nghiêm, cần nguyện của bài hát và chặng hát thờ. Câu hát đệm dạng dài thích hợp với bài ca lao động có nhịp điệu khỏe khoắn, vui tươi.

Xét về ý nghĩa, có thể thấy câu hát này tuy không mang ý nghĩa biểu đạt, nhưng lại có tác dụng kéo dài nhịp cho ca từ chính, giúp cho sự ngân nga được thêm cộng hưởng. Câu hát này ngoài tác dụng đưa đẩy còn có tác dụng khẳng định phong cách hát Nói (nói và ngâm ngợi) ở các bài hát Xoan chặng hát thờ - chặng hát nghênh thần.

2.2.2. Câu hát đệm *Tênh tang*

Câu hát đệm *tênh tang* là biến thể của câu hát đệm *tình tang* cũng phổ biến trong nhiều loại dân ca trên cả nước. Đó là âm thanh mô phỏng tiếng đàn dây mà ra. Xét về nguồn gốc, tác giả Phạm Đình Hồ trong *Vũ trung tùy bút* đã viết: “*Nước ta có thứ đàn đáy, đàn tranh đều gảy bằng dây tơ. Đại lược có 4 tiếng chính là: tình tình tình tình, lại đặt ra 3 tiếng phụ là: tênh tang tênh, 7 tiếng ấy thay đổi chủ khách mà nảy ra xoang điệu*” [3; tr.54].

Xét về vị trí, câu hát đệm *tênh tang* là một sáng tạo của nghệ nhân hát Xoan ở điệu *Bỏ bộ*. Cái hay và đặc sắc trong âm nhạc của *Bỏ bộ* là nghệ nhân Xoan đã sáng tạo ra một câu nói rất linh động là tám từ nói: “*tênh là tang tênh, tênh là tênh tang*”. Với câu nói này, người nghệ sĩ hát Xoan có thể bẻ lằn nắn điệu ra hàng trăm câu hát bỏ bộ khác nhau. *Bỏ bộ* nghĩa là hát đầu điệu bộ đó, như xe chỉ thì tay đưa mô phỏng động tác xe chỉ; giương cung bắn cò thì người hát Xoan làm động tác như người cầm cung đi săn. Về câu tạo, câu hát đệm *tênh tang* không có biến thể, nó chỉ đảo vị trí của hai chữ *tênh tang* và *tang tênh* ở cuối câu hát mà thôi.

Câu hát *tênh tang* đóng vai trò là câu hát đệm lót có khi mở đầu bài hát, trở hát để làm đà bắt vào lời ca có nội dung ngữ nghĩa:

Tênh là tênh tang, tênh là tang tênh

Trông bông luống đậu, luống cà

Ai làm cho luống công ta thế này

Ai làm cho luống công đây

(Trông bông luống đậu)

Tênh là tang tênh, tênh là tênh tang

Bắc cầu xẻ ván anh mong

Em sang chả được anh bông em sang

(Xẻ ván bắc cầu)

Cũng có khi câu hát này được đặt ở cuối trở hát với dung lượng không lớn (từ một đến hai dòng theo thể 6 - 8). Kết quả khảo sát cho thấy có 36/106 lần (~33,9%) xuất hiện câu đệm *tênh tang* trong điệu hát *Bỏ bộ*. Câu hát này đứng vị trí số 2 trong các câu hát đệm tiêu biểu của một cuộc hát Xoan. Điều này cũng phần nào phản ánh khả năng tri nhận của người xưa. Đó là người xưa có thể bài bản, mực thước trong lễ nghi (chặng hát thờ) nhưng cũng rất cởi mở, say mê trong lao động và giao duyên. Câu hát đệm này mang ý nghĩa là câu đưa đẩy trong các bài hát Xoan với đề tài lao động và giao duyên là chủ yếu. Các bài hát xuất hiện câu đệm này có thể kể tới như *Đường đi trên suối, Trèo lên cây bưởi, Giương cung bắn cò, Trông bông luống đậu, Câu Bạch cầu Bông, Dệt gấm thêu hoa, Xe chỉ vá may, Xẻ ván bắc cầu*. Có thể nói, câu hát đệm *tênh tang* là câu nhận diện các bài thuộc điệu hát *Bỏ bộ* trong hát Xoan. 100% câu hát đệm *tênh tang* xuất hiện trong các bài hát Xoan ở chặng 3 – hát vui chơi, giao duyên. Xét về ý nghĩa,

các bài hát thuộc tổ khúc *Bỏ bộ* nhờ có thi pháp « hứng » (tức cảnh sinh tình) của ca dao xưa và câu hát *tênh tang* mới có thể kéo dài ra hàng trăm câu hát không trùng lặp.

2.2.3. Câu hát đệm Lãi lên

Câu hát đệm *lãi lên* xuất hiện 46/106 lần (43,5%), đứng vị trí thứ nhất trong các câu hát đệm đã nêu. Về nguồn gốc của câu đệm *lãi lên* còn nhiều ý kiến, quan niệm khác nhau. Trong các bài hát Xoan, câu hát đệm này thường được nghệ nhân hát đầy đủ là “*lên hồi là lên lãi lên/ấy già tiệc này vua là đại vương*”... Trong bài hát *Đổi dãy cách* có câu: “*Hầu làng một giải để chúng tôi lãi lên*”. Theo nghệ nhân ở xã Phù Đức (thành phố Việt Trì, Phú Thọ), nguyên câu này là: “*Lê là lê hồi là lê*” và cho đó là câu đệm nhắc đến nhà Lê. Lời giải thích muốn nói về thời điểm hát Xoan ra đời (có quan niệm là đầu thời Tiền Lê). Giải thích như vậy có phần gượng ép, nhưng có thể câu đệm nguyên gốc là “*là lê*”. Ngoài ra, còn có ý kiến cho rằng câu đệm *lãi lên* để giải thích về địa điểm phát tích của hát Xoan (miếu Lãi Lèn – thành phố Việt Trì) [8, tr 101].

Trong sách *Kiến văn tiểu lục*, Lê Quý Đôn có chép: “*Đánh ba hồi trống, hát khúc Chương tử, tục gọi Sơ cách luyện la lê*” [2, tr.257]. Có lẽ đây cũng là một kiểu hát có câu đệm “*la lê*” chăng? Đáng chú ý là ở làng Nội, xã Chương Lý, huyện Lý Nhân (Hà Nam) có hát *Lãi lên* thờ tướng Triệu Quang Phục cũng còn gọi là hát *Lê la*. Hát Dậm Hà Nam, xã Quyển Sơn, huyện Kim Bảng bài *Hồi anh xinh* có câu đệm rằng: “*La hồi la lét lê la là ái hồi la*”, cũng là biến thể của đệm gốc “*Lê la*” [6, tr119]. Hát Dô Hà Tây cũng có đệm “*lên là*”:

*Hồi bạn nàng hồi
Một đường (là lên)
Lấy chén (là lên là lên lên là).*

Về vị trí, trong các bài hát Xoan thuộc chặng hát *quả cách*, đệm *lãi lên* là câu hát đệm chính. Câu hát đệm *lãi lên* thường xuất hiện ở vị trí giữa bài và cuối bài. Nếu xuất hiện ở vị trí giữa bài thì câu hát đệm này sẽ đứng độc lập và có tác dụng chuyển trở hát, đoạn hát. Ví dụ :

*Xoan đã ra về thời lại lại
Chớ ở lâu ngày nào cố nhân
Mới lại hành la la
Lên la, lên hồi là lên á lên la*

(Xoan thời cách – Mừng Xoan cách)

Hoặc :

*Kim phong thổi tàn ngòi hóng mát
Ngày tháng nhận xem hết cảnh hè
Là hơi lê là lên lê la*

(Hạ thời cách)

Các bài hát Xoan xuất hiện câu hát đệm *lãi lên* ở vị trí giữa bài là các bài hát chỉ mùa như: *Xoan thời cách* (*Mừng Xoan cách*), *Hạ thời cách*, *Thu thời cách*, *Đông thời cách* (*Đưa đông cách*) và *Tứ mùa xoan cách*. Chín bài hát Xoan còn lại thì câu đệm *lãi lên* luôn đứng cuối bài, gồm: *Kiều Giang cách*, *Trường mai cách*, *Ngư tiều canh mục cách*, *Đổi dãy cách*, *Nhàn ngâm cách*, *Tứ dân cách*, *Hồi liên cách*, *Thuyền chèo cách*

(*Hò dò cách*), *Chơi giầu xướng cách*. Ở những bài này, câu hát đi cùng (*Áy giã tiệc này, vua là đại vương*) sau câu hát đệm *lãi lên* cho thấy tính nghi thức của hát Xoan. Hai câu hát này cũng chính là hai câu kết thúc bài *quả cách*. Ví dụ:

Trông ơn đại vương lại được hiển vinh
Các miền phù hộ dân đình tứ phường
Lê la, lê hơi (là lê, á) lê la
Áy giã tiệc này, vua là đại vương
(Tứ dân cách)

Hoặc :

Chữ rằng: lại được bình an
Nức lòng bền vững thênh thang bốn mùa
Lê la, lê hơi (là lê, á) lê la
Áy giã tiệc này, vua là đại vương
(Nhàn ngâm cách)

Mỗi bài hát ở chặng này đều có ít nhất 1 câu hát đệm *lãi lên*. Có bài dài, câu hát đệm này sẽ xuất hiện 2 – 3 lần. Kết quả khảo sát cho thấy có 46 lần/14 bài câu hát này xuất hiện. Câu hát đệm cũng phần nào cho thấy tính chất của dân ca Xoan – dân ca nghi lễ phong tục [5]. Có thể nói, câu hát đệm *lãi lên* chính là câu hát mang « linh hồn » của hát Xoan. Vì chỉ có hát Xoan mới có câu hát đệm riêng và độc đáo như vậy.

3. Kết luận

Thông thường câu hát đệm được hiểu theo đúng bản chất của nó là: bộ phận phụ được bổ sung vào thành phần chính của lời ca nên nó đứng ở vị trí thứ yếu về mặt biểu cảm. Nhưng đứng ở góc độ bố cục, nhiều khi vai trò và vị trí của câu hát đệm ngang bằng với ca từ chính. Bởi lúc này, câu hát đệm cũng là một thành phần hữu cơ của bài hát. Thiếu nó cấu trúc của tác phẩm sẽ bị biến dạng theo hướng: hoặc bị triệt tiêu hoặc chuyển sang một thể khác.

Như vậy, ba câu hát đệm *tâm vông*, *lãi lên* và *tênh tang* là ba câu hát đệm phổ biến nhất trong các bài hát Xoan Phú Thọ. Xét về nguồn gốc, câu hát đệm *tâm vông* và câu hát đệm *tênh tang* là hai câu hát bắt nguồn từ việc mô tả âm thanh của tiếng trống cơm và tiếng đàn dây. Câu hát đệm *lãi lên* được cho là có nguồn gốc lịch sử, nơi phát tích của hát Xoan.

Câu hát đệm *tâm vông* là câu hát xuất hiện trong các bài hát thuộc chặng 1 – hát thờ của Xoan. Câu hát đệm *lãi lên* xuất hiện 100% trong các bài hát thuộc chặng 2 – hát *quả cách*. Câu hát đệm *tênh tang* xuất hiện trong điệu hát *Bỏ bộ* - điệu hát thuộc chặng 3 – hát giao duyên. Xét về vị trí và ý nghĩa, câu đệm *tâm vông* chủ yếu nằm ở giữa bài hát, có vai trò kết thúc trở hát trước và chuyển sang trở hát kế tiếp. Câu đệm *lãi lên* nằm ở giữa và cuối bài *quả cách*, có tác dụng chuyển đoạn và kết thúc cả bài hát. Câu đệm *tênh tang* luôn nằm ở đầu bài hát, là câu hát mở đầu đưa đẩy, tạo đà để nhân vật trữ tình biểu lộ. Vị trí của 3 câu hát đệm khác nhau và có thể chúng không có nghĩa nhưng chúng cùng có vai trò quan trọng trong việc hoàn thiện đường nét, giai điệu; mở rộng cấu trúc nhạc và kiến tạo, khắc họa bố cục cho bài hát Xoan.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1] Dương Việt Á, 2007. *Ca từ trong âm nhạc Việt Nam*. Nxb Âm nhạc, Hà Nội.
- [2] Lê Quý Đôn, 2008. *Lê Quý Đôn tuyển tập* (Nguyễn Khắc Thuần biên dịch và chú giải), tập 4, Kiến văn tiểu lục. Nxb Giáo Dục, Hà Nội
- [3] Phạm Đình Hồ, 1972. *Vũ trung tùy bút*. Nxb Văn học, Hà Nội.
- [4] Huyền Nga, 2013. *Cấu trúc dân ca người Việt*. Nxb Lao động, Hà Nội.
- [5] Tú Ngọc, 1997. *Hát Xoan – dân ca nghi lễ phong tục*. Nxb Âm nhạc, Hà Nội.
- [6] Nhiều tác giả, 2018. *Tổng tập hát Xoan Phú Thọ*. Sở Văn hóa thể thao và Du lịch Phú Thọ, Việt Trì.
- [7] Dương Huy Thiện, 2015. *Hát Xoan – Dân ca cội nguồn*. Nxb Khoa học xã hội, Hà Nội.
- [8] Viện Âm nhạc, 2017. *Tổng tập hát Xoan Phú Thọ*. Nxb Văn hóa dân tộc, Hà Nội.
- [9] Nguyễn Khắc Xương, 2008. *Hát Xoan Phú Thọ*. Sở Văn hóa thể thao và Du lịch – Hội Văn nghệ Dân gian Phú Thọ.
- [10] Vietnamese Institute for Musicology, 2010. *Proceedings international scientific conference: Xoan Singing in Phú Thọ*. Department of Culture, Sports and Tourism in Phú Thọ province.

ABSTRACT

The first step is to understand the origin and meaning of typical accompaniment sentences in Xoan singing

Tran Thi Diem Hanh

Hung Vuong High school for the Gifted, Viet Tri, Phu Tho

The article analyses the origin and basic meaning of three typical accompaniment songs in Phu Tho Xoan singing. There are extra sentences: *tầm vông*, *lãi lèn*, and *tênh tang*. These are the most popular and most typical singing sentences in Phu Tho Xoan singing. The sentence *tầm vông* is a accompaniment that belongs to Xoan singing on the first stage - worship song. The extra sentence *lãi lèn* is the verse that belongs to the second stage – *quả cách* singing. The extra sentence *tênh tang* appears the most in the third stage - love song. Although they are only accompaniment sentences, they play important roles in perfecting lines and melodies, expanding the structure of music, creating and depicting compositions for Xoan singing.

Keywords: Xoan singing, extra sentences song, *tầm vông*, *lãi lèn*, *tênh tang*, *quả cách*.